

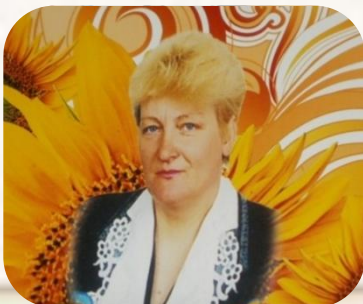
Така дісталась вже нам робота
Є в ній і радість, та є й турбота,
Є вічний пошук, безсонні ночі,
Та гріють душу дитячі очі.
Н. П. Уткіна

Використання диференційованого
підходу на уроках у початкових
класах

Вчитель-методист

Попович Тетяна Іванівна

Келечинський НВК І-ІІст.

Зміст	
Вступ.....	2
Методика використання диференційованого підходу на уроці	2
Шляхи, прийоми та способи використання диференційованого підходу на уроці.....	4
Навчально-методичне забезпечення уроку в класі.....	11
Використання парних, індивідуальних та групових форм роботи.....	20
Наші успіхи.....	35
Література.....	36

Державним стандартом початкової загальної освіти передбачається одне з найголовніших завдань школи - всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання і уміння вчитися, повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок відповідно до пізнавальних можливостей дітей молодшого шкільного віку.

В цих рядках чітко вказується конкретний напрямок роботи вчителів початкових класів. Це, насамперед, навчити всіх, без винятку, добре читати, писати, рахувати, формувати в кожного учня вміння самостійно працювати з підручником, посібником.

Як побудувати навчальний процес так, щоб розвивати особистість кожної дитини і одночасно озброїти її достатніми знаннями та вміннями?

У педагогіці, як і у медицині, головний принцип учительських дій – «Не нашкодь дитині!». В його основі не тільки людяність, а й високий професіоналізм учителя. Особливо виразно це має виявлятися у здійсненні індивідуального підходу до всіх дітей незалежно від їх здібностей. Тому індивідуалізація в умовах класно-урочної системи переважно здійснюється через диференційовані завдання.

Працюючи в школі, я впевнилась, що особистісно-розвивальна спрямованість освіти, реалізація якої є головним завданням сучасної школи, неможлива без диференційованого навчання. Головне завдання вчителів початкової ланки – «не забути» жодної дитини, дати можливість розкривати все краще закладене природою, сім'єю, школою.

Диференціація передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного учня в умовах групування дітей в межах одного класу. Кожен учень прагне досягти мети своїми зусиллями. Клас працює як одне ціле, і в той же час кожен іде своєю стежиною. Адже ефективність уроку – це не кращі відповіді окремих учнів, а хороші знання всіх.

Метою диференційованого навчання в початкових класах є запобігти прогалинам у знаннях учнів, пробудити в них інтерес до навчання, поглибити й розширити знання, уміння й навички школярів, задовольнити їх різноманітні пізнавальні запити.

Методика використання диференційованого підходу на уроці

Ефективність навчання визначається не тим, що вчитель намагався дати учням, а тим, як вони засвоїли знання і яке в них виробилось ставлення до навчання .

Думку про необхідність диференційованого підходу до навчальної діяльності школярів не раз висловлював у своїх працях В.О.Сухомлинський: «До кожного учня треба підійти, побачити його труднощі, кожному дати тільки для нього призначене завдання».

Враховуючи те, що рівень готовності учнів до навчальної діяльності різний, необхідно конструювати диференційовані завдання для школярів з різними

навчальними можливостями. Такі завдання мають поєднувати навчальний процес усього класу з допомогою учням, які повільніше сприймають матеріал, і постійним удосконаленням сильніших учнів. Отже, основне призначення диференційованих завдань – забезпечити для кожного учня оптимальний характер пізнавальної діяльності у процесі навчальної роботи. Потрібна неоднакова кількість вправ і різнобічна допомога, щоб підвищити рівень засвоєння програми кожним учнем, бо темпи просування є дуже важливою характеристикою індивідуальних особливостей.

Ось чому дуже важливо дати дитині не тільки знання, а й способи їх здобуття. Взавши за основу своєї діяльності систему диференційованого підходу до учнів у процесі навчання, я впроваджую елементи цього методу через систему уроків, пристосовуючи до умов певного класу. Звичайно, починати працювати за цією темою було важко, дещо не вдавалось (врахувати складність, кількість завдань, посиленість для учнів певного класу, правильно розподілити час на уроці, забезпечити інтенсивну роботу, але не ставити собі за мету виконання всіх запланованих завдань перед усе, а добиватись, насамперед, результативності уроку).

Ефективно здійснювати диференційований підхід до навчальної діяльності школярів мені допомагають структурно – логічні схеми, розроблені С.П.Логачевською. Такі схеми пристосовані до різних етапів уроку. Ось основні з них :

Багаторазове пояснення на уроках математики , мови .

	1етап	2етап	3етап	4етап
1в.	Працюють з учителем. Виконай за зразком.	Виконай самостійно	Творча робота	Спільне завдання виконай самостійно
2в.	Працюють з учителем	Виконай за зразком	Виконай самостійно	Виконай самостійно
3в.	Працюють з учителем	Працюють з учителем	Виконай за зразком	При потребі – допомога вчителя

Закріплення на уроках математики , мови .

	1етап	2етап	3етап	4етап
1в.	Основне завдання	Творче завдання	Цікаве завдання	Спільне завдання
3в.	Міра допомоги	Основне завдання	Творче завдання	

Зв.	З учителем	Міра допомоги	Основне завдання	

Самостійна робота над задачами

	1етап.	2етап.	3етап.	4етап.
1в.	Колективний аналіз задачі з підручника ,	Самостійний запис у зошитах розв'язаної задачі .	Самостійно розв'язати подібну задачу .	Творче завдання .
2в.	Огляд індивідуальних дощечок , виділення варіантів .	Колективне розв'язання подібної задачі .	Колект. аналіз і самостійний запис розв'язання подібної задачі	Самостійно розв'язати подібну задачу

Диференціація навчальної роботи передбачає добре знання вчителем своїх учнів: рівня підготовки та розвитку кожного учня, його індивідуальних особливостей. На основі спостережень, результатів психологічних обстежень дітей об'єднують в умовні групи. Причому, один і той же учень може бути в різних групах з різних навчальних предметів. Спочатку всі учні хочуть працювати в 1 варіанті, підсвідомо розуміючи, що той, хто виконає ці завдання, буде вважатися „сильнішим”. Але згодом діти вчаться правильно оцінювати свої можливості і працюють з тими завданнями, які їм під силу. В інших випадках учні можуть об'єднуватись в групи за вмінням здійснювати навчальні дії .

При перевірці досягнень учнів звертаю увагу на рівень засвоєння обов'язкового матеріалу. Але включаю завдання підвищеної складності. Кожен учень, опрацювавши обов'язковий матеріал, має можливість проявити себе на підвищеному рівні.

Шляхи, прийоми та способи використання диференційованого підходу на уроці

Можна зазначити такі шляхи реалізації диференційованого підходу до навчання:

- створення на уроках динамічних груп, враховуючи їх реальні можливості;
- створення класів і шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів;
- розвиток мережі факультативів,
- гуртків, клубів

Диференційовані завдання використовуються для різних способів диференціації навчальної діяльності. Практикою визначено 10 способів використання системи диференційованих завдань для учнів різних груп. Способи класифіковано за етапами уроку залежно від дидактичної мети уроку, від змісту, запасу і якості знань учнів.

На етапі актуалізації опорних знань:

Спосіб 1. Підготовка до вивчення нового матеріалу. Робота дворівневих груп.

На етапі вивчення нового матеріалу.

Спосіб 2. Багаторазове пояснення

Спосіб 3. Поєднання фронтальної, парної та індивідуальної роботи

Спосіб 4. Вироблення правильного, свідомого, виразного читання

На етапі закріплення вивченого матеріалу

Спосіб 5. Зменшення міри допомоги слабшим і ускладнення завдань сильнішим

Спосіб 6. Додаткові завдання до основного

Спосіб 7. Варіативна робота над задачами

Спосіб 8. Конкурс на кращого консультанта. Групова робота

Спосіб 9. Вільний вибір варіантів.

Спосіб 10. Складання плану на уроках читання і природознавства

У методичному посібнику «Диференціація у звичайному класі» автор С. Логачевська описано характеристику всіх способів.

Педагогічна наука пропонує такі прийоми диференційованого підходу під час перевірки знань учнів.

Для слабовстигаючих:

- опитувати частіше, ніж інших;
- завжди перевіряти виконання домашніх завдань;
- на першому етапі дозволяти користуватися схваленими двома планами відповіді;
- дозволити під час підготовки до відповіді використовувати таблиці, плакати, приклади;
- активно заохочувати перші успіхи;
- дотримуватися доброзичливого тону під час опитування.

Вивчаючи новий матеріал потрібно:

- стимулювати пізнавальні інтереси (акцентувати увагу на конкретному значенні матеріалу, що вивчається, наводити цікаві факти, історичні довідки);
- підтримувати увагу під час засвоєння нового матеріалу (допоміжні запитання, асоціації з вивченим раніше);
- добирати оптимальний темп навчання;
- регулювати складність змісту нового матеріалу (підкреслювати головне ділити навчальну інформацію на частини).

Для найкраще підготовлених учнів:

- добирати завдання підвищеної складності;
- пропонувати розв'язати задачу кількома способами і обрати найбільш раціональний із них;
- радити самостійно складати задачі і вправи;
- давати завдання виконати домашні дослід, спостереження;
- давати спеціальні творчі завдання;
- залучати до проведення консультацій із слабовстигаючими учнями;
- практикувати для них заліки тематичного характеру;
- доручати підготовку вікторин, олімпіад;
- залучати до участі у шкільних, районних предметних олімпіадах;
- заохочувати успіхи.

Така організація роботи на уроці дає можливість учителю одночасно працювати з усіма учнями. Сильніші учні поглиблюють свої знання, допомагають слабшим, а слабші міцно засвоюють програмний матеріал. Завдання добираються такі, щоб і слабші відчували, що вони можуть самостійно добувати знання. Вихід на спільне завдання застерігає учнів від поспішного вибору варіантів, оскільки знання оцінюються в кінці даного виду роботи .

Це допомагає виявити тих дітей, які невпевнені в своїх силах, бояться осоромитись, не впоравшись зі складним завданням. З цими дітьми працюю окремо , підтримуючи, допомагаю повірити у власні сили.

Різні способи і прийоми диференціації можна звести до таких : **диференціація за ступенем складності завдань і диференціація за ступенем самостійності учнів .**

Диференціація за ступенем складності завдань – це добір різноманітних завдань , які можна класифікувати таким чином :

- завдання , які потребують різної глибини узагальнення і висновків;
- завдання, розраховані на різний рівень теоретичного обґрунтування роботи;
- завдання репродуктивного і творчого характеру .

Диференціацію за ступенем складності я використовую не лише як засіб систематичного і послідовного розвитку мислення учнів, а й для формування позитивного ставлення до навчання, бо розв'язання посильної задачі стимулює до подальшої праці і підвищує самооцінку своїх можливостей. Для цього добираю завдання з нарощуванням ступеня складності .

Ось приклад ускладнення завдань з розвитку мовлення :

1. Переказати зміст оповідання за малюнком .
2. Розмістити у певному порядку сюжетні малюнки , скласти оповідання .
3. Скласти оповідання за опорними словами.
4. Скласти оповідання за планом .
5. Користуючись малюнком, домислити, що було до і після зображених подій.

6. Скласти оповідання з власного життя .

Поступове ускладнення завдань відкриває учням можливість перейти на більш високий рівень пізнавальної діяльності.

Диференціація за ступенем самостійності передбачає, що всім дітям пропонується завдання однакової складності, але при цьому диференціюється міра допомоги різним групам школярів, зокрема, кількість інформації про хід рішення можна дозувати від найбільш повної до найменш повної. Інформацію можна варіювати і за характером :

- конкретизації завдань ;
- розв'язання допоміжних завдань , що приводять до вирішення основного завдання ;
- вказівка на прийом розв'язання ;
- навідні питання ;
- наочне підкріплення .

У завданнях для першої групи зазначається лише мета, а шляхи її досягнення вони шукають самі. Учням другої групи дається підказка, на що слід звернути увагу, працюючи над завданням. З учнями третьої групи детально розбирається послідовність розумових операцій, необхідних для пошуку розв'язання. У завданнях з вказівками використовують різноманітні пам'ятки, зразки способу дій, опорні схеми, що відтворюють правила. Ця система дає позитивні результати: діти вміють мислити, комунікабельні, впевнені в собі, наполегливі. Відбувається збіг інтересів: чим більше я навчаю, тим більше навчаюсь сам. Простежуються наступні принципи дидактики: наступність, систематичність, міцність і глибина знань, активність навчання. Використання такої методики є успішним. В учнів підвищується техніка читання, форма гуманізації відносин „учитель – учень”, задоволення потреб дітей у спілкуванні та співпраці приводять до певної системи поєднання індивідуальних, групових і фронтальних видів роботи. Працюючи в групі, учень має можливість більше розмовляти, висловлювати свою думку, сперечатись на задану тему. Мовчазні діти стають активними учасниками навчального процесу, хоч ніколи не брали участі в роботі цілого класу. Така невелика група перетворюється у малу учнівську спільноту, у якій всі співпрацюють.

Формується пізнавальний інтерес, тренується пам'ять, розвивається мовлення, свідомість, зорове сприймання, увага, підвищується швидкість письма, самоконтроль .

Сконструйовані диференційовані завдання використовуються на різних етапах уроку і для різних способів диференціації навчальної діяльності. Наприклад:

На етапі актуалізації опорних знань :

- Підготовка до вивчення нового матеріалу .Робота дворівневих груп.

На етапі вивчення нового матеріалу :

Багаторазове пояснення .

Поєднання фронтальної , парної та індивідуальної роботи .

На етапі закріплення :

- Зменшення міри допомоги слабшим учням і ускладнення завдань сильнішим учням .

На етапі сприйняття нового матеріалу, щоб вчасно допомогти слабкому учневі зрозуміти новий матеріал і вже на перших уроках засвоїти необхідний мінімум знань проводжу **багаторазове пояснення** з використанням зразка, з поступовим ускладненням завдань для сильніших і зменшенням міри допомоги слабшим учням. При такій формі роботи відпадає потреба в поділі дітей на групи. Вони визначаються самі в ході пояснення. Наприклад:

1 етап. Завдання для всіх учнів, яке виконують разом з учителем .

2 етап. Ті учні, які зрозуміли пояснення, далі працюють самостійно за зразком. Інші продовжують працювати з учителем.

3 етап. Учні отримують завдання на закріплення нового матеріалу:

1в.(ті, які вже працювали за зразком)- ускладнене завдання ;

2в.(хто зрозумів)Виконати завдання за зразком ;

3в.(хто не зрозумів)Продовжують працювати з учителем .

4 етап. Спільне завдання.

*Фрагмент уроку з української мови у 4 класі
на тему «Правопис особових закінчень дієслів 1-ї особи».*

1 етап. Фронтальна робота.

Учні колективно виводять правило, читають його в підручнику, складають короткі висновки у вигляді опорної схеми:

I дієвідміна	II дієвідміна
- у , - ю	- у , - ю
- емо , - ємо	- имо , - їмо
(- ем , - єм)	(- им , - їм)

2 етап. Робота з учителем і самостійна робота для тих, хто зрозумів матеріал .

Робота з учителем.

Пояснення вживання закінчень дієслів.

1 варіант.

Вставте пропущені букви:
лежать – лежу, леж...мо;
пишуть – пишу, пиш...мо.

3 етап. Завдання на вибір.

Робота з учителем.

Вставити пропущені букви:

Миють – мию, ми...мо

1 варіант.

скаж...мо, вирост...мо,
люб...мо

Зберуть – зберу, збер..мо

2 варіант. (з підказкою)
помножать - помнож..мо,
полють – пол...мо

4 етап.

1 варіант . Вставити пропущені букви, скласти речення зі словами:
Гор..мо, шум..мо, хил..мо, мрі..мо.

2 варіант. Вставити пропущені букви.
зустрін..мо, квітн..мо, готу..мо.

3 варіант. Робота з учителем.
Думають – дума..мо, косять – кос..мо.

Спільне завдання.

Вставити пропущені букви у словах:
Буду..мо, нес..мо, їд..мо, ши..мо, ход..мо.

Перевірка всіх варіантів.

Коли діти обізнані з різними видами завдань, можна використовувати **поетапну диференціацію** навчальної діяльності і **під час закріплення**. Розглянемо це на прикладі.

Українська мова. 3 клас.

Закріплення теми «Розбір слів за будовою»

1 етап.

I варіант.

Визнач будову слів:
літо, сіль, присів, носик.

II варіант.

За схемою визнач будову слів:
забіг, дитина, котик, парта.

III варіант.

Працюють з учителем, користуючись алгоритмом розбору слів.

Перевірка всіх варіантів.

2 етап.

I варіант.

Випиши слова, в яких є тільки корінь і суфікс:
грибок, плитка, кущик, зайшов, хата.

II варіант.

Визнач будову слів:
бригадир, молодий, тварина, водний, сіно, їжак.

III варіант.

За схемою визнач будову слів:
деньок, посадка, подруга, сніжний.

3 етап.

I варіант.

Добери по два слова
до схем:

П □

¬ П

П Λ

II варіант.

Випиши слова, в яких є
тільки корінь і закінчення:

дітлахи, рослина, школа,

калина, стовбур.

Перевірка.

III варіант.

Визнач будову слів:
добрий, коса, столик,

4 етап.

Спільне завдання для всіх варіантів.

Відшукай помилку або склади слова із розсипаних частин слів:

Хліб ий н , вод а ичк , очок лист , а еньк жовт , клад роз ...

Залежно від того, який матеріал вивчається у підручнику, намагаюся продумувати доповнення до основних вправ додатковими завданнями для різних груп дітей

1 клас .Тема : „Подовження приголосних звуків”

Основне завдання : вставити пропущені букви .

Можливі додаткові завдання на вибір:

- скласти речення з поданими словами ;
- ділити слова для переносу ;
- визначити кількість букв і звуків ;
- записати слова у алфавітному порядку ...

3 клас .Тема : „ Іменник”

Можливі додаткові завдання на вибір:

- виписати 10 іменників з газетної статті;
- скласти речення з поданими іменниками;
- дібрати спільнокореневі іменники ;
- скласти речення з поданими іменниками так , щоб вийшла цікава розповідь;
- дібрати по 4 іменники всіх родів на шкільну тему;
- скласти речення з поданими іменниками так , щоб вони стояли в різних відмінках та інші .

До уроків намагаюся підбирати різноманітні цікаві завдання, які активізують увагу учнів, примушують мислити. Так, на уроках я використовую завдання на кмітливість, на перенос знань та ін. Для цього зараз існує безліч посібників, які пропонують нам подібні завдання .

Зокрема, для закріплення умінь розв'язувати задачі пропоную такі завдання:

- скласти задачу за даним запитанням;
- скласти задачу , в якій треба виконати певні дії;
- до умови і запитання дібрати числа і ров'язати задачу;
- придумати два запитання до даної умови задачі;
- скласти задачу за даним виразом та інші.

Для закріплення обчислювальних навичок:

- розставити дужки , там де потрібно;
- перевірити результати обчислень;
- відшукати помилки в обчисленнях;
- визначити , у якому прикладі сума чисел більша (різниця – менша);
- обчислити приклади , дібравши пропущені числа;
- відновити „загублені” числа в прикладі на основі відомих чисел та інші.

Навчально-методичне забезпечення уроку в класі

До складних тем потрібно дібрати ефективний навчальний матеріал. Це словничок-довідничок, сюжетні і предметні малюнки для описів, виготовити картки для розвитку мовлення, схеми-опори, моделі будови слова, речень, звукові моделі слова.

Наприклад.

Кожен учень має набір дерев'яних прямокутників, червоних кружечків, чорних вузьких та широких смужок. На парті викладає, стільки прямокутників, скільки складів у слові. А зверху на прямокутниках звуки першого складу, другого.

Мама

-о	- о
----	-----

Схеми - опори з математики

1. Розвиток швидкості рахунку по темі "Десяток".
2. Розвиток швидкості рахунку по темі "Додавання і віднімання через десяток".
3. Розвиток навичок рахунку по темі "Нумерація чисел 21 - 100".
4. Перетворення іменованих чисел.
5. Розвиток швидкості рахунку по табличному множенню і діленню.

Тільки після глибокого аналізу працюю над основними питаннями: Який матеріал на даному уроці обов'язково має бути опрацьований з учителем, а який іншими шляхами: через підручник, опорну схему, таблицю, словничок-довідничок, пам'ятку. Для цього виготовлено різноманітні пам'ятки.

Як виконувати вправу

1. Прочитай, що сказано у вправі.
2. Повтори відповідні правила.
3. Подумай, як будеш виконувати вправу.
4. Пиши грамотно, красиво, охайно.
5. Перевір написане.

1. Прочитай речення Повтори спочатку голосно, а потім подумки.
Скільки слів у реченні ?
2. Подумай, чи розумієш ти, що будеш писати.
3. Прочитай кожне слово по складах. Запам'ятай, як пишуться ці слова.
4. Напиши речення, вимовляючи слова по складах.
5. Перевір написане, звір написані слова із записом на дошці чи підручнику.

Правила перевірки

1. Перевір речення за змістом:
 - прочитай його вголос;
 - прочитай, чи підходять слова один до одного;
 - чи нема пропусків у реченні ?
 - про що йдеться в реченні, чи буває так ?
2. Перевір речення за написанням:
 - читай кожне слово по порядку по складах і виділяй кожен склад; чи нема в - словах пропусків букв ? Їх заміни;
 - виділи орфограми, поясни їх.
3. Уважно прочитай записане.

Як визначити основну думку прочитаного

1. Про що розповідається в даному тексті ?
2. Чому саме такі діючі особи ввів автор у тексті ?
3. Як вони зв'язані між собою ?
4. Про що повідомляє автор на початку тексту ?
5. Що описує в основній частині ?
6. Чим закінчується текст ?
7. Яка основна думка тексту ?

Читання оповідання

1. Прочитай.
2. Про що (чи про кого) у ньому розповідається ?
3. Що (чи хто) сподобалось ?
4. Прочитай ще раз і подумай, що хотів сказати автор .
5. Відшукай відповіді на питання.
6. Вибери образні слова, описи.
7. Склади план.
8. Перекажи.
9. Підготуй продовження.

Читання вірша

- 1 Прочитай вірш.
- 2 Підбери малюнки.
- 3 Підготуй відповіді на запитання.
- 4 Визнач слова з логічним наголосом.

5. Визнач місця і величину пауз.
6. Визнач місця для читання тексту різним тоном і тембром.
7. Прочитай виразно вірш.
8. Яка головна думка ?

Читання казки

- 1 Прочитай казку.
- 2 Знайди незрозумілі слова.
- 3.Відшукай їх значення в тлумачному словнику.
- 4.Підготуй відповіді на запитання.
- 5.Склади план.
- 6.Перекажи зміст близько до тексту.
7. Що в казці правдиве, а що казкове ?

Читання байки

1. Прочитай.
2. Підготуй відповіді на питання.
3. Відшукай образні слова і вирази.
4. Придумай малюнок.
5. Прочитай виразно (якщо можна, підготуйся читати в особах).
6. Яка роль байки ?

Як відповідати на запитання

1. Прочитай запитання.
2. Прочитати оповідання (думаючи про відповіді на запитання, відмічати місця для відповіді).
3. Знайти в тексті відповідь на кожне запитання.

План роботи з переказом

1. Прочитай оповідання.
2. З допомогою словника поясни незрозумілі слова.
3. Подумай про що ти прочитав ?
4. Що сподобалось ? Що взнав нового ?
5. Прочитай запитання до тексту.
6. Прочитай текст ще раз і знайди в тексті відповіді на запитання.
7. Підбери малюнки до тексту.
8. Підбери образні слова, вирази, запам'ятай їх.
9. Перекажи текст.
- 10.Придумай продовження тексту або початок.
- 11.Склади план.
- 12.Прочитай текст і подумай, без якого речення не можна обійтись

Як скласти план

1. Прочитай текст.
2. Розділи на частини (абзац)

3. Знайди, виділи головну думку частини (абзац),
4. Дай заголовок, назву абзацу або частині.
5. З назв (частин) абзаців склади план.

План складання казки

1. Початок. Зачин.
2. Діючі особи,
3. Опис діючих осіб.
4. Опис подій.
5. Підбір характерних ознак життя (птахів, тварин, комах ...)
6. Закінчення казки.

Такі пам'ятки знаходять широке застосування під час формування загального способу роботи над завданням. Вони є планом роботи на даному уроці, сприяють інтенсивній праці, без надмірної опіки під час індивідуальної роботи. .

Самостійно учні виконують підготовчі вправи до вивчення нового матеріалу (повторення за підручником, словничком-довідничком, робота з картками, таблицями); самостійне засвоєння вивченого, за детальною інструкцією; вправи на закріплення з метою засвоєння способів дії з опорою на алгоритмічні таблиці, різноманітні тренувальні вправи з різних джерел.

У класі можливі різні форми організації засвоєння нових знань:

- вчитель показує, пояснює, розповідає, а учні стежать за його міркуваннями;
- діти набувають знання в процесі пошукової діяльності евристичної бесіди, спостереження, аналізу й порівняння ряду фактів під керівництвом учителя;
- оволодівають новими способами дії за зразком та аналогією;
- опановують нові знання самостійно за програмовими завданнями чи алгоритмічними приписами, працюючи з підручником, таблицею, дидактичним матеріалом.

Починаючи вивчати тему, треба заздалегідь продумати, що процес засвоєння супроводжувався постійним контролем якості знань умінь і навичок. Зупиняйтесь на деяких найбільш ефективних засобах, які допомагають швидко здійснювати колективну та індивідуальну перевірку. З метою швидкого взаємозворотного зв'язку на кожному уроці учні користуються індивідуальними дошками.

Для тематичного обліку знань з мови та математики користуюся картками оперативного контролю. Ось одна з них до теми "Іменник (табл. 1)

	Початкова форма, частина мови	Відмінок	РІД	Число	На яке питання від- повідає	Член речення

Найефективнішим при опрацюванні нового матеріалу є поєднання методів пояснення і бесіди. Ще Ушинський К.Д. радив учителям: "Розповідаючи про якусь подію першого разу, ви повинні передати тільки головні її риси, дві - три цікаві деталі. Якщо першого дня прив'яжете до події дуже багато пояснень і деталей, то й оповідання розвалиться в дитячій голові. Закріпіть у ній спочатку небагато, але міцно і потім вже потроху будуйте на цій основі, що вкоренилося". У ході бесіди спираючись на раніше набуті знані можна підводити учнів до нового матеріалу, детально пояснювати його і показувати прийоми використання теоретичних знань на практиці.

Картки для самоконтролю.

Слова - назви предметів.

1. Сорока, білка, кінь.
2. Дерево, пенал, стіл, ручка, зошит.

Учні показують картки на яких написані з однієї сторони питання "що?", а з другої - "хто?".

Відшукай прикметники.

1. Сивий	4. Весняний
2. Граються	5. Червоний
3. Вечір	6. Свіжий

Відшукай зайве слово.

1. Стіл, крісло, шафа, диван, телевізор.
2. Магнітофон, холодильник, праска, квітка.

Відшукай дієслово в неозначеній формі.

1. Світає	5. Білити
2. Кричати	6. Стояти
3. Ходять	7. Мовчать
4. Малюють	

Учні швидко записують відповідь на індивідуальних дошках: 2; 5; 6 і показують учителю. Усі ці завдання масового контролю знань сприяють поліпшенню, саморегулюванню в них самоконтролю, а вчителів допомагають у

здійсненні індивідуального підходу до учнів, в оптимальному керівництві процесом навчання.

Успішність засвоєння знань нового матеріалу значною мірою залежить від умінь учнів розмірковувати, виділяти головні ознаки предметів і явищ. Формуванню цих умінь сприяють такі прийоми розумової діяльності, як порівняння, аналогія, узагальнення. Для кращого засвоєння учнями нового матеріалу необхідно вміти узагальнювати. Щоб в процесі узагальнення учні змогли класифікувати і систематизувати знання до кожної теми виготовляють тематичну карту.

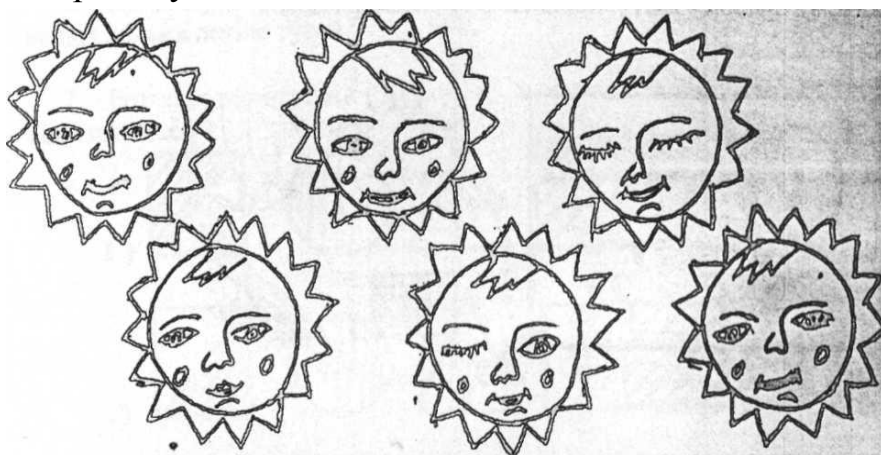
Формуванню в учнів умінь розмірковувати сприяє аналогія - судження про властивість одного предмета на основі його подібності з іншим.

Умінню розмірковувати, диференціювати суттєві і несуттєві ознаки об'єктів, явищ сприяють завдання на порівняння, виділення головного, класифікацію, узагальнення. У математиці це такі види завдань:

- знаходження двох однакових предметів на малюнку;
- знаходження такого самого малюнку, як перший;
- встановлення відмінностей між двома групами предметів;
- встановлення спільного і відмінного між двома об'єктами;
- доповнення малюнка відповідною карткою, логічне групування предметів;
- визначення зайвої фігури, слова;
- просторове розміщення предметів на площині;
- завдання на кмітливість.

Завдання можуть мати різну форму (малюнок, схема, лабіринт, текст).

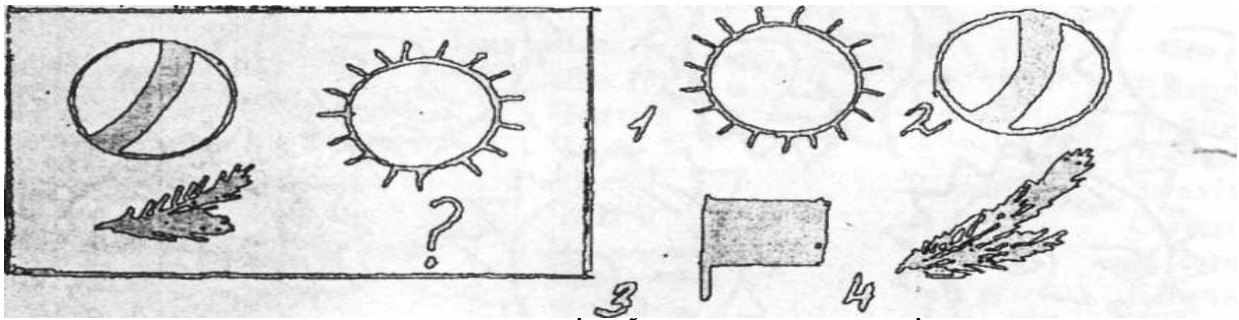
Завдання-малюнок сприяє підвищенню в учнів інтересу до його розв'язання. Враховуючи те, що учні одного класу різняться своїми індивідуальними особливостями, завдання підбирають різні за складністю, але не виходять за межі програм. До теми "Властивості предметів. Геометричні фігури" можна запропонувати такі завдання :

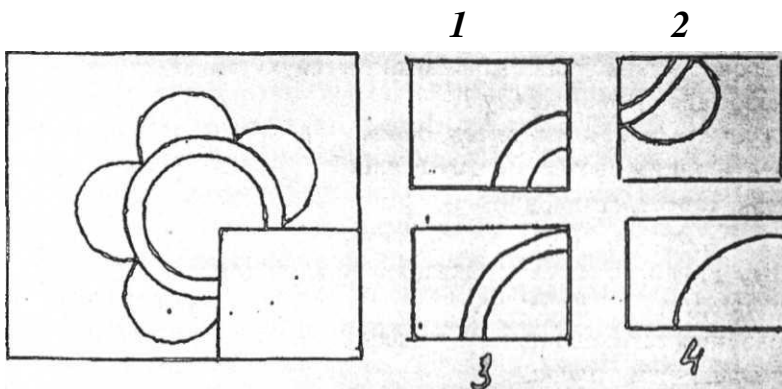
1. Визначте такий самий малюнок, як перший. Замалюйте його промінці червоним кольором, а промінь сонечка, розміщеного ліворуч жовтим кольором.

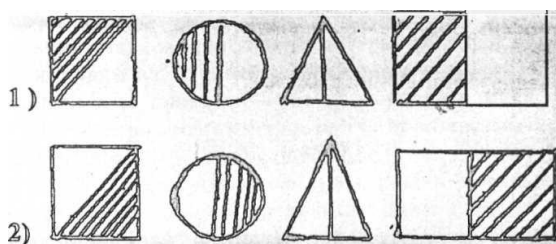
2. Які квітки однакові? Замалуйте їх. Листочки квітки розміщеної у верхньому правому кутку, замалуйте у зелений колір.

4. Покладіть на парті підручник і зошит, а між ними - ручку. Як, не рухаючи ручки, зробити так, щоб вона стала крайньою.

5. Якою із чотирьох частин заповнити малюнок ?

6. Летіла зграя гусей: один попереду і два позаду, один між двома і три в ряд. Скільки летіло гусей ?

7. Розгляньте перший малюнок, а потім - другий. Чим вони відрізняються ?

З метою формування вміння розмірковувати, виділяти головні ознаки предметів і явищ з української мови пропонують такі завдання: підбір родового поняття до видового і навпаки; відновлення деформованих речень; вибір речень, що відповідають даним ознакам; порівняння речень, слів (за звуковим звучанням, значенням); виключення зайвого слова з групи слів; заміна словосполучення одним словом; утворення нових слів за допомогою даних букв і слів, набору складів; виділення головного, підбір до даних слів складених звуко-буквених схем; розв'язання ребусів.

До теми "Слово" з української мови використовують такі завдання:

1. Яке слово зайве в цьому ряду ? . ,

Стіл, крісло, шафа, телевізор, диван.

2. Як назвати одним словом цю групу слів ?

Кролик, корова, свиня, кінь

Дуб, липа, акація, береза, ялина, сосна -...

3. Запишіть до даного слова ті слова, які воно об'єднує.

Транспорт-... Квіти-... л

4. До якого предмета підходять ці ознаки ?

Пухнаста, руда, хитра, смачна, продовгувата, синя, соковита

Щедра, золота, багата, барвиста-... Погожий, сонячний, теплий-...

Свіже, прозоре, прохолодне

5. Запишіть одним словом.

Підземна залізниця - Невеличкий ліс - ...

Художньо оздоблений посуд для квітів - ... Старий ліс

Верхній шар землі, на якому ростуть рослини

Сонце, Місяць, зорі, Земля, повітря, вода, рослини, тварини,

люди-це ...

6. Які слова зашифровані в цих ребусах ?

1) 100 лиця;

2) мі 100;

3) 7 я;

4) мі 100 к;

5) 3 буна.

У класі на пояснення і первинне закріплення нового матеріалу відводять близько 10-15 хвилин. Під час вивчення нового матеріалу використовують проблемно-пошукові ситуації. Це зіткнення учнів із суперечливими фактами (Метал у воді тоне, а дерево ні. Чому ?). Показ помилок, до яких призводить незнання певної теми (Встановити сполучення букв -ьо-, -йо-. Льотчик, район, сьомий, польовий).

Постановка перед учнями дослідницьких завдань (Простежте за місцем наголосу в українських словах і зробіть висновок: *весна-весни; помилка-помилки*). Спонування

учнів до узагальнення фактів (Порівняйте слова: бур'ян - буряк; пір'я - буря: в'язка- ряска. Сформулюйте певне правило на основі цього порівняння).

Завжди, де це можливо, використовую "цікавинки" на уроках. У класі можна зробити книгу дітям "Невідоме про відоме" Книга має такі розділи: рослини, дерева, ґрунт, вода, водойми, моря, океани, повітря, тварини, планети, людина. Розділи книги постійно поповнюються. Це сприяє в учнів бачити незвичайне, цікаве, шукати невідоме, пояснювати незрозуміле у процесі діалогу на уроці, а також під час самостійного дослідження. Необхідний матеріал діти відшуковують у журналах для дітей.

Ефективним засобом розвитку пізнавальних інтересів учнів є використання елементів історизму. Наприклад: тема "Міри довжини", "Королівська міра".

Використання "цікавинок" на уроках завжди викликає позитивні емоції в учнів, підвищений інтерес до виучуваного. Цікаві факти з історії науки, уривки з науково-популярної літератури, енциклопедії, предметні ігри, сценки, нестандартні завдання, завдання інтегрованого змісту, загадки, лічилки, народні прислів'я та приказки - все це зацікавить дітей, розширить їхні знання ,сприятиме розвитку кмітливості та спостережливості.

Дійовим засобом забезпечення глибини й свідомості засвоєння знань є активізація мислення учнів за допомогою запитань Так під час пояснення нового матеріалу й перевірки знань корисно звертатися до дітей з такими запитаннями: "Чому ти так думаєш ?", "А як можна зробити інакше" , "З якою метою виконана ця дія ?", "Яка тут головна думка?", "Який можна зробити висновок?"

Усі вони стимулюють дитячу активність і допитливість, привертають увагу до головного в тому, що вивчається, викликають потребу самостійно мислити.

Використання парних, індивідуальних та групових форм роботи

У педагогічній науці загальновідомі чотири форми організації процесу навчання:

1. Індивідуальна.
2. Парна.
3. Колективна.
4. Групова.

За групових форм роботи у молодших школярів формується вміння співпрацювати, створюються умови для демократичного міжособистісного спілкування, взаємного навчання, формування морального навчання, формування моральних мотивів уміння, раціонального використання робочого часу, можливості для багатоваріантних підходів до розв'язання однієї задачі. Якщо ж групову роботу організовано недостатньо, порушується дисципліна, деякі діти не працюють на повну силу, чекають результатів як спостерігачі, не вміють підкорятися організаторові роботи.

У початкових класах на уроках традиційно домінують фронтальні форми роботи. Справді, вони передбачають використання різноманітних методів і прийомів навчання, постановку активізуючих запитань, сприяють формуванню класного колективу. Водночас у фронтальних формах роботи як правило, недостатньо враховується рівень розвитку, пізнавальні інтереси і можливості окремих учнів, тут переважають епізодичний контроль, однобічний спосіб комунікації, обмежені можливості дітей у наданні взаємодопомоги, здійсненні взаємоперевірки.

Вважається, що індивідуальна робота не має цих недоліків, вона передбачає високий рівень самостійності учнів, дає можливість точніше враховувати їхній розвиток, задавати властивий їм темп у навчанні, активно формує пізнавальні потреби. Але індивідуальна робота тільки в тому разі дасть належну віддачу, якщо вчитель володіє діагностичними вміннями, використовує індивідуальні завдання в певній системі, запобігає розвитку егоїзму й зарозумілості окремих дітей.

Вся парна навчальна робота відбувається всередині однієї академічної пари постійно, все спілкування - це спілкування двох людей (учень - учень, вчитель - учень), в кожний момент спілкування одного мовця слухає одна людина: одна говорить - одна слухає.

Колективна форма навчальних занять, можлива лише в тому випадку, коли кожен учень по черзі працює (співпрацює) з іншими учнями класу. На таких заняттях кожний по черзі працює з усіма і навпаки; всі з кожним.

Використовуючи різні організаційні форми навчання враховують вік учнів, обсяг статистичного і розумового навантаження, об'єктивні

можливості змісту предмета для зміни видів діяльності, готовність дітей до певних видів роботи.

Гуманізація взаємин "Учитель - учень", задоволення потреб дітей у спілкуванні та співпраці визначає певну систему поєднання індивідуальних, групових та парних видів роботи. Бо саме через групові форми роботи в учнів формується позитивна мотивація до навчального співробітництва. Групова робота, робота в парі - варіативні форми навчання учнів, різновиди сумісної діяльності, яка характеризується спільними цілями, планами, прийняттям рішень, презентацією проектів. Така діяльність передбачає напрацювання спільного багажу інформації, який формує певна конкретна група учнів.

Розвивальні можливості сучасного уроку залежать до певної міри від здійснення диференційованого та індивідуального підходу до учнів. Добираючи завдання для самостійної роботи, треба вдумливо зважувати можливості кожної форми завдання відповідно до мети уроку. Так, коли учням пропоную роботу з тренувальними вправами, тоді і використовую картки з диференційованими завданнями.

Визначаючи шляхи й прийоми диференціації треба дотримуватись певних умов: застосовувати диференційовані завдання систематично, але не перетворювати їх у стандарт. Передбачати, яким шляхом кожен учень має засвоїти навчальний матеріал. Диференціацію навчання здійснювати за допомогою продуманої системи фронтальних, групових, парних та індивідуальних форм роботи.

Фрагмент уроку математики у 2 класі.

1. Колективна робота з підручником

№343, 344. Розглянь записи і поясни розв'язання./Тут тільки два приклади/

2. Індивідуальна робота. На індивідуальних дошках записати і розв'язати приклади $16+43$, $24+31$. Оглядаючи індивідуальні дошки, вчитель виділяє два варіанти.

1 варіант-учні, які потребують допомоги.

2 варіант- учні, які правильно розв'язали приклади і можуть працювати самостійно.

3. Поетапна корекція прикладів нового виду.

1 варіант-завдання з поступовим зменшенням міри допомоги з виходом на самостійне розв'язання прикладів.

2 варіант-завдання з поступовим ускладненням завданням.

1 етап

1 варіант/Завдання записане на дошці/. З учителем розібрати, а самостійно записати

$$45+32=70+7=77 \quad 35+41=70...6=...$$

$$36+22=50...8=... \quad 26+32=50....8=....$$

2 варіант. Розв'яжи самостійно.

$$52+35 \quad 47+21 \quad 84+13 \quad 44+33$$

Перевірка всіх завдань. Слухають всі. Учні другого варіанта пояснюють розв'язання.

2 етап

1 варіант. Розв'яжи за підказкою. З учителем розібрати, а самостійно записати.

$$42+35=...+... \quad 71+24=....+...$$

$$28+31=....+... \quad 27+42=....+...$$

2 варіант. Добери цифри.

$$24+...3=57 \quad 35+2...=59$$

$$3...+13=48 \quad5+33=88$$

Перевірка всіх завдань. Всі слухають пояснення розв'язання прикладів.

3 етап

1 варіант. Розв'яжи самостійно.

$$24+44 \quad 72+37 \quad 73+12 \quad 65+24$$

2 варіант. Склади 4 подібних приклади. Перевірка всіх завдань. Учні першого варіанта пояснюють завдання.

Спільне завдання.

Підручник, приклади №346

Робота в парах і групах.

Особливістю диференціації на уроках є те, що поділ дітей на групи не постійний. Утворювати групи треба так, щоб вони були максимально різними. У них разом працюють і хлопчики, і дівчатка, учні з різним рівнем розвитку, типом темпераменту та стилем навчання.

При цьому використовують різні прийоми поділу дітей на групи:

- за інтересами;
- за допомогою лічильнички;
- за цифрами на картках; за розрахунком на 1-й - 5-й;
- за геометричними фігурами; за кольором волосся;

- за першою буквою імені.

Ще на початку навчального року учні ознайомлюються з правилами групової роботи:

1. Уважно читати пам'ятку.
2. Працювати так, щоб не заважати іншим.
3. Вислуховувати думки кожного члена групи.
4. Користуватися додатковою літературою.
5. Дотримуватися відведеного часу.
6. Дотримуватися "Правила піднятої руки".

Наведу приклади групових завдань на уроках української мови та читання.

1. Взаємоперевірка виконаної роботи.
2. Дослідження в групах. Поставити наголос. Простежте за місцем наголосу в українській мові. Зробіть висновки. Кожна група одержує конверт.

3. Читання тексту "Калинка" Г. Демченко:

I група: продовжити казку.

II група: знайти слова для характеристики Калинки.

III група: дати заголовок кожній частині.

IV група: доповнити речення: • Що зробила весна ?

Весна ... кущик калини. Потягнувся ...до ... листочками - рученятами.

4. Виписати числівники, поставити до них запитання.

I група: Вмить розбіглась дітвора,

Йти шукать мені пора.

Більш не буду я чекать:

Один, два, три - іду шукать.

Один - за Петра,

Два - за Дмитра,

Три - за Тетянку

Групи II, III отримують аналогічні картки.

5. Кожна група отримує картку із записом деформованого речення: скласти і записати речення, підкреслити прикметники, визначити рід, число, відмінок. Захист відповідей.

6. Площа творчості. Розкриття талантів.

I група: художники - намалюйте малюнок до однієї з двох букв алфавіту. II

група: поети - читці - розкажіть вірші про букви алфавіту.

7. Всім групам роздаю розрізані віршики про весну. Скласти їх відповідній послідовності й виразно прочитати. Яка група готова піднімає свій малюнок.

8. Кожна група отримує завдання:

I група: поміркуйте: "Що можна зробити, щоб збереглась сніжинка?"

II група: утворіть діалог, як зайчик розмовляв з хлопчиком, який хотів

зрубати сніжинку.

III група: скласти монолог - звертання зайчика до людей, що він міг би розповісти чи попросити у людей.

9. Побудова описів, загадок, віршів про квіточку.

I група: самостійно.

II група: за робочим матеріалом.

Ефективною є робота в групах під час проведення нестандартних уроків "Що ? Де ? Коли ?", "Щасливий випадок", "Поле чудес", "Слабка ланка", "Урок-телепередача".

Добрий результат дає виконання завдань у парі. Великі можливості для роботи в парах дають уроки малювання і трудового навчання, української мови, математики де вдвох учні можуть виконувати роботу на одну тему.

Приклади завдань:

1. Скласти квітку з паперових пелюсток. Прочитати слова. Що спільного в цих словах ?
2. Читання по парах. 1 ряд читає по парах, а решта дітей відмічає, що сказано про цвіт ? Якого він кольору ? Чи справді цвітуть дерева взимку ?
3. Загадай питання товаришу.
4. Читання "Вовк і зайчик".
5. На кожному парту роздаються загадки. За ознаками відгадати, про яку квітку йдеться в тексті загадки. Підкреслити прикметники, визначити число.

Стоять у полі сестрички:

Жовте око, білі вічка (Ромашка).

6. На парту додається конверт із складами, з яких можна скласти слово.
7. Двоє учнів складають приклади, нерівності з набору чисел.
8. Вилучають зайвий малюнок, слово.
9. Двом учням додається конверт із частинами слова (корінь, закінчення, суфікс, префікс), з яких вони складають слово, словосполучення.
10. Розкладають на групи геометричні фігури, предметні малюнки.
11. Готують сценки-діалоги ("Про що говорить слон", та інші різноманітні розмови по телефону: покупець-продавець; лікар - хворий; учитель-учень; мама-син).
12. Два учні на аркуші малюють малюнок.

13. Два учні окремо малюють малюнки, а потім їх з'єднують.

Диференціація навчання здійснюється як відомо, в класах, де навчаються різні за розвитком учні. К.Д. Ушинський відзначав, що розподіл класу на групи, з яких одна сильніша за другу не тільки шкідливий, але й потрібний, якщо наставник вміє, працюючи з однією групою сам, дати іншим корисну самостійну вправу. Метою диференційованого навчання в початкових класах є запобігти прогалинам у знаннях учнів, пробудити в них інтерес до навчання, поглибити й розширити знання, уміння й навички школярів, задовольнити їх різноманітні пізнавальні запити.

Різноманітні способи і прийоми диференціації можна звести до таких: диференціація за ступенем складності завдань і диференціація за ступенем самостійності учнів.

Приклади завдань за ступенем складності:

1. Знайди зайве слово.
Холодильник, магнітофон, телевізор, чашка.
Айстра, троянда, чорнобривці, матіола, шарф.
Диван, яблуко, груша, персик, апельсин. "
2. До якого предмета підходять ці ознаки ?
Холодна, крижана, сніжна....
Тепла, сонячна, рання
Золота, багата, різнобарвна, щедра
3. Відшукай у тексті слово, що не відповідає змісту тексту:
Заєць - гризун великого розміру. У нього довгі ноги, великі вуха і короткий хвіст. Пухнасте хутро зайця влітку сіре, а взимку біле. їжачок живе на поверхні ґрунту. Він ніколи не риє нори. Взимку все біле, от і зайчик білий.
4. Закінчіть речення:
Чоботи - взуття, а сорочка -.... .
Дуб - дерево, а малина -... .

5. Обведіть номери тих речень, у яких виділені слова мають різне значення:
 На нотному стані скрипічний ключ.
 Я маю ключ від квартири.
Ключ журавлів пролітав над селом.
 Оленка намалювала ключ від квартири.
6. Відшукай слово і речення, що заховались у злитому тексті:
 Мипослалипоялинку
7. Чим відрізняються записані речення ?
 Ти сьогодні підеш у цирк ?
 Ти сьогодні підеш у цирк !
8. Із даних слів складіть і запишіть речення. Прочитайте утворений текст. Про кого в ньому розповідається ?
 1) Дідусь, лісник, мій. 2) Діброва, селом, за.
 3) Дуби, його, це. 4) Дубок, теж, я, посаджу, свій.
9. З поданих частин побудуйте текст:
 1) То мчать аж до верхівки ялини, то перестрибують з гілки на гілку.
 2) Веселішого звірка немає в лісі.
 3) Невтомно, клопочуть білочки.
10. Самостійно продовж казку, оповідання; склади риму, вірш, казку.

Приклади завдань за ступенем самостійності.

Пишу ...

24 розкладаю на розрядні доданки $20 + 4 = 24$ $26 \times 3 =$

Кожний доданок $49 \times 4 =$

множу на 2 $24 \times 2 = (20+4) \times 2 =$ $28 \times 2 =$

$20 \times 2 = 40$ $20 \times 2 + 4 \times 2 = 40 + 8 = 48$ $44 \times 2 =$

$4 \times 2 = 8$ $16 \times 5 =$

До $40 + 8 = 48$ $17 \times 3 =$

Читаю відповідь: 48

Коли діти добре засвоять всі етапи над прикладами 24×2 , зразок способу дії для сильних дітей пропоную у більш згорнутому вигляді.

Пишу... 42×2 $52 \times 2 =$

Множу $40 \times 2 = 80$ $40 \times 2 = 80$ $17 \times 3 =$

Множу $2 \times 2 = 4$ $2 \times 2 = 4$ $18 \times 6 =$

Додаю $80 + 4 = 84$ $33 \times 2 =$

Читаю відповідь: 84 $12 \times 8 =$

Де це можливо, намагаюсь згорнути пам'ятку до мінімуму. Тоді вона має вигляд моделі:

$$16 \times 2 =$$

$17 \times 4 =$

$13 \times 8 =$

$11 \times 8 =$

$19 \times 6 =$

$12 \times 7 =$

Таким чином можна працювати за системою: зразок поданий у розгорнутому вигляді → скорочений зразок → модель зразка → завдання без зразка.

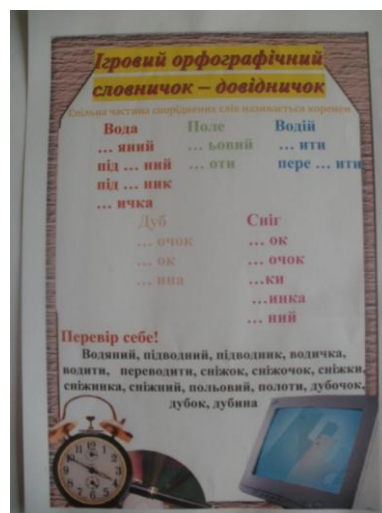
Пам'ятки, подані у вигляді послідовних команд, містять у собі готову програму дій, керуючись якою учень приходить до правильного результату.

Щоб позбутися прогалин з української мови, роботу з учнями можна планувати в такій послідовності:

- 1) повторення правила;
- 2) виконання завдання за зразком або з використання інших елементів допомоги;
- 3) виконання завдань з коментуванням;
- 4) самостійне виконання завдання;
- 5) перевірка завдання.

Відомо як важко дається багатьом орфографія. Робота в цьому напрямі дуже, складна, клопітка, довготривала. Потрібно мати велике терпіння, наполегливість, вимогливість, чітку систему вправ, щоб досягти певних успіхів.

Слабовстигаючим без індивідуальної роботи не подолати прогалин, які нагромаджуються. На протязі навчального року застосовують різноманітні опорні картки слів на вивчені правила, картки оперативного контролю, пам'ятки, словничок-довідничок.

Часто практикую звуко - буквенний аналіз слів, потім можна переходити до фонетичного розбору. На кожному занятті треба навчати знаходити орфограми. Для цього використовують такі форми роботи:

1. Словникова робота.

Вважаю її важливою ланкою у системі роботи над підвищенням грамотності учнів. Поясни значення слів обрій, місто - місце.

2. Редагування тексту.

Розташуйте речення в певному порядку, щоб вийшов текст.

- 1) Пливи, човнику, до синього моря.
- 2) Весело застрибав він на хвилях.
- 3) Вони змайстрували човник і пустили його у воду.
- 4) Сашко і Дмитрик гралися на березі річки.

Знайдіть помилкове написання слова, виправте його.

Хилеть вітер жито понад шляхом.

3. Орфографічні хвилини.

Учень записує на дошці підготовлені на карточці слова (на вивчені правила) і пояснює їх написання, називаючи орфограми (10 - 15 слів і не більше).

Пізніше дають завдання окремим учням самостійно дібрати матеріал для орфографічних хвилин, користуючись словником, скласти ігровий словничок-довідничок на певне правило. Така робота займає на уроці 3 -5 хвилин. Але вона дуже важлива щодо розвитку орфографічної зірності - вміння бачити у словах орфограми, задумуватися над написанням кожного слова, писати свідомо.

4. Письмо по пам'яті.

Для цього беру невеликий текст, у якому є слова на вивчені правила та одне нове слово. Текст читаю вголос. Потім діти знаходять орфограми і пояснюють їх написання, а також нове слово. Після цього учні прочитують текст самостійно і записують його по пам'яті.

5. Робота над помилками.

Педагогічний досвід свідчить, що помилки краще попереджати. Але помилки і досі не зникають з учнівських зошитів. На кожному уроці учні працюють над своїми помилками. Не лише виписують слова з помилками, добирають слова на це ж правило, вводять слово, в якому було допущено помилку, в речення. Щоб полегшити роботу учнів в роботі над помилками можна виготовити пам'ятки. Ось одна з них.

Будова слова:

Випиши слово правильно.

Виділи закінчення (змінну частину).

Виділи корінь, добери споріднені слова.

Виділи префікс.

Виділи суфікс.

Придумай за такою схемою свої слова.

Склади з цим словом речення.

Щоб не згасав вогник обдарованості, працюю не тільки з невстигаючими учнями, а й із здібними. Діти працюють залюбки з підручником О.Я. Савченко "Барвистий клубочок", Шепелева ЮВ Математичні кросворди, Цікаві завдання з математики, української мови Розвивальні завдання.

Для роботи з сильними учнями використовую такі види вправ:

- 1) розв'язування завдань з логічним навантаженням з мови, математики;
- 2) розгадування ребусів, кросвордів, шарад;
- 3) виконання творчих завдань.

Творчі завдання з математики:

а) використання задач з логічним навантаженням (задачі - жарти, на просторове розміщення предметів; на врахування обставин, що не зазначені в задачі; на виконання всіх можливих варіантів; на з'ясування закономірностей та їх порушень; задачі, що розв'язуються способом випробувань; на встановлення правильності висловлювань);

б) розв'язування задач підвищеної складності;

в) творча робота над задачею: зміни запитання; склади задачу, подібну до даної; порівняння розв'язання даної задачі з розв'язанням іншої.

Вправи з логічним навантаженням добираю з таких посібників: Савченко О.Я. "Розвивай свої здібності", Друзь Б.Г. «Творчі вправи з математики ,української мови,природознавства для початкових класів».

З розвитку усного і писемного мовлення:

1. Узгодження в реченнях.
2. Відгадування загадки про добре знайомі об'єкти і складання за аналогією власних.
3. Складання текстів за запитаннями.
4. Складання творів - мініатюр.
5. Доповнення рядків вірша словами або вірша рядками.
6. Придумування тексту за початком, за кінцівкою.
7. Введення у твір нових подій і персонажів.
8. Домислення подій, якими можна було б продовжити розповідь про героїв оповідання.
9. Самостійне написання віршів.
- 10.Описування характерів героїв.
11. Уявлення наслідків, подій, явищ, які могли б відбуватися в інших умовах.

У класі диференціювати навчальну роботу учнів можна на різних етапах уроку, але при цьому формулювання й вимоги завдань будуть різні.

Наведу приклади диференційованих карток на етапі закріплення вивченого матеріалу. Картки диференціюють на 4 рівні: початковий, середній, достатній,

високий. Картки з червоною полозою - високий рівень, зеленою - достатній рівень, синьою - середній рівень, чорною - низький рівень.

Високий рівень.

Встав пропущені букви в словах, запиши текст.

Встала в...сна,

Чорну з..млю

Сонну розбудила ...

(Т. Шевченко)

Достатній рівень

Виконай завдання за зразком: *весело - весела*

с..ни, ст...пи, гр..чаний, в..сна, з..лений.

Середній рівень

Користуючись пам'яткою, добери перевірені слова, встав пропущені букви. Постав наголос.

1. Постав знак наголосу.

2. Визнач ненаголошені [е], [и]

3. Зміни слово або добери спільнокореневе,
щоб ненаголошений голосний звук
став наголошеним
зерно - зерна

з..ма

пл..че

в..рба

гр..бний

бл..зький

Початковий рівень

Карточка обтягнута поліетиленовою плівкою. Учень працює безпосередньо на карточці з фломастером або на індивідуальній дошці.

1. Завдання. Постав знак наголосу:

сестра, зерно, швидкий, число, великий.

2. Завдання. Підкреслити ненаголошені голосні е, и:

сестра, зерно, швидкий, число, великий.

3. Завдання. Добери перевірене слово так, щоб ненаголошений звук став наголошеним.

сестра – швидкий –

зерно – число – великий –

Під час виконання самостійної роботи на уроках нерідко в сильних учнів з'являється "резерв часу". Тоді вони користуються картками, що лежать у них на парті, заздалегідь підготовлені вчителем до уроку.

Картки мають надписи:

Ласкаво прошу / Бажаю успіху / Вітаю / Ти переможець /

З однієї сторони завдання, а з другої – Ласкаво прошу /

Учні вибирають карточку за бажанням.

Математика 2 клас.

Ласкаво прошу /

Замість крапок постав потрібні цифри, щоб утворилась рівність

$$5\dots = 5\dots \quad 7\dots = 70 + 6 \quad 4\dots = 40$$

Бажаю успіху !

Продовж ряди чисел, щоб їх стало по десять:

2, 4, 6 ...

3, 6, 9 ...

Вітаю !

Як переправитися через річку одному дорослому і двом хлопчикам якщо човен такий малий, що може переправити або двох хлопчиків, або одного дорослого? Запиши за допомогою цифр послідовна переправлень.

1. Переправляється дорослий.
2. Переправляються два хлопчики.
3. Переправляється один хлопчик.
4. Повертається дорослий.
5. Повертається другий хлопчик.
6. Повертаються два хлопчики.

Учні користуються зошитом "Самостійні роботи з математики", Самостійні роботи з української мови, книгами Різномірні завдання з математики, Різномірні завдання з української мови або самостійно добираю дидактичний матеріал.

Наприклад, дидактичний матеріал до теми "Іменник".

1. Прочитайте слова і скажіть, якою частиною мови є кожне з них.
Доведіть правильність відповіді. Космонавт, Павло, пшениця, вікно, швачка, школа, море, троянда, життя, дядько.
2. До поданих слів виписіть іменники. Доведіть свій вибір. *Шахтар, їхати, яблуко, червоний, голосний, фіалка.*
3. Від прикметників та дієслів утворіть та запишіть через риску іменники. Поставте наголоси. *Зразок: швидкий – швидкість. Кричати, ударити, робити, теплий.* Чим відрізняються іменники від прикметників і дієслів.
4. До наведених іменників допишіть через риску слова з протилежним значенням. *Тепло - холод; літо - ...; війна - ...; день - ...; радість - ...; початок - ...; шум - ...* Якою частиною мови вони є? Доведіть це. Складіть з ними два речення і запишіть їх.
5. Дайте відповіді на запитання, відповіді запишіть.

Як називається той, хто продає товар у магазині ?

Хто водить трактор ?

Хто лікує людей ?

Хто літає на літаку ?

Хто виховує дітей ?

Якою частиною мови записані слова ? Як це довести ?

6. Запишіть по три іменники, що означають назви: *людей (син, учитель, токар); тварин..., машин..., меблів..., явищ природи...* . Постав до них запитання. Що об'єднує ці слова в одну частину мови - іменник? Сформулюйте висновок, яка частина мови називається іменником.
7. Перепишіть іменники і поставте до них питання, *колосок тракторист, ріка, трактор; кінь, праця*. На які групи можна поділити ці слова. Поясніть значення слів *праця* і *колосок*, складіть з ними два речення і запишіть.
8. Запишіть по 5 іменників власних і загальних, поясніть їх написання.
9. Запишіть 5 назв слів і 5 прізвищ, імен та по батькові видатних людей, поставте до них питання. Що в них спільне і що відмінне?
10. Запишіть по 3 іменники, що означають: прізвище, ім'я, по батькові людей...; назви міст ...; назви рослин...; клички тварин... Поясніть, чому вони пишуться неоднаково і відповідають на різні питання.
11. Перепишіть текст. Розкрийте дужки, поставивши іменники в потрібному числі.

*Зацвіли усі (дерево),
 І (долина), і (луг),
 І (річка) синіють знову
 І не входять в (берег).*

М. Стельмах.

Стимулюванню навчальної діяльності сприяють і гуманні відносини між учителем і учнями. Щоб розбудити інтерес невстигаючих учнів до навчальної діяльності особливе значення має створення ситуації успіху.

Важливу роль у її створенні має сприятлива атмосфера. Вона знижує почуття невпевненості, боязливості, тривоги. Значним стимулом розвитку пізнавального інтересу є заохочення. Воно особливо важливе для невстигаючих учнів, бо заохочується не тільки результат (він не завжди позитивний у невстигаючих), а й зусилля, старанне відношення, акуратність, працьовитість. Але потрібно враховувати й те, що захвалювання учнів може призвести до застою в навчальній діяльності. Стимулюванню навчальної діяльності учнів сприяє відкладена оцінка. Тобто, можна не ставити учневі незадовільну оцінку, якщо він не засвоїв матеріал, а дати йому можливість ще попрацювати і повторно опитати його через певний час.

Щоб успішно працювати в класі із слабовстигаючими та сильними учнями одночасно треба мати багато терпіння, сумлінності, щирого бажання, щоб всі вихованці засвоїли програмовий матеріал. Під час групової роботи учні вчаться спілкуватися, аналізувати, переказувати, висловлювати свою думку, оцінювати свою роботу, порівнювати свої думки з думками інших, виходячи із завдання (інструкції), виконувати різні ролі в групі, відповідати за свій вибір, дотримуватись правил роботи в групі, захищати і відстоювати свою думку.

Надзвичайно актуальною в руслі реалізації особистісно-орієнтованого підходу до навчання є **диференціація домашнього завдання**. При доборі завдань для виконання вдома треба зважати на прогалини, що є в учнів у знаннях, на суму їхніх знань і навичок, а також на індивідуальні психічні особливості дітей. Бо виконання того самого завдання у різних учнів забирає різну кількість часу. Тому сильнішим учням я намагаюсь пропонувати такі завдання, які не заводили б їх уперед, а поглиблювали їх знання, поліпшували їх. Найчастіше **домашні завдання диференціюються за їх постановкою (формулюванням), так і за змістом**. У першому випадку варто передбачити можливість групової діяльності, звільнення від роботи вдома (з метою заохочення). Також можна пропонувати дітям завдання на вибір, самостійне конструювання домашніх завдань, що дає можливість учням не перевантажуватись, усвідомити свої можливості, піднімати планку індивідуального росту.

Другий вид диференціювання – за змістом – полягає у правильному дозування обсягу роботи та рівня складності. Можна, скажімо, у зміст загального завдання вводити додаткову інформацію, щоб допомогти слабким і ускладнити завдання сильним. Або ж одним зменшувати обсяг завдання, іншим – збільшувати за рахунок творчої роботи. І, нарешті, різним типологічним групам пропонувати вправи, які помітно різняться за ступенем складності. Наприклад:

Українська мова. Слово. Значення слова. 3 клас .

1в.Скласти речення , використовуючи подані слова у прямому і переносному значенні: *золоті, солоне, довге.*(для сильних учнів)

2в. Виконати вправу у підручнику .

Читання .

1в. Придумати продовження оповідання; виписати художні вирази; скласти подібну розповідь з власного життя; дібрати оповідання на дану тему.

2в. Виразне читання частини тексту; відповідати на питання у підручнику; назвати дійових осіб; придумати малюнки до тексту; переказати оповідання вдома батькам.

Коли ми надаємо дітям **можливість вибору домашнього завдання**, то, добираючи відповідний матеріал, слід прагнути охопити всі теоретичні питання, що розглядалися у класі (правила, способи виконання дій).

Для дитини молодшого шкільного віку найдоступнішим є вибір завдань за обсягом.

Оцінивши свої можливості дитина обере для себе посильний варіант. Такий спосіб диференціації найпростіший.

Пропонуючи дітям завдання різного ступеня складності, обов'язково слід враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Таке диференціювання більш складне. На дошці розміщені зірочки. Чим вище розміщена зірочка, тим складніше завдання. Учень вибирає посильне для себе завдання.

А як бути коли учень добирає роботу простішу, аніж та, яку він у змозі виконати? Тут треба порадити змінити завдання або ускладнити обране додатковими вимогами. І, навпаки, коли немає впевненості, що дитина впорається з роботою, їй слід допомогти конкретизацією завдання.

Дітям, які добре засвоюють навчальний матеріал на уроці, я пропоную завдання, які необхідні для наступного уроку. Наприклад :

- підготувати виразне читання певного твору;
- підготуватися до повного аналізу задачі;
- підготувати цікаве повідомлення на певну тему;
- вивчити вірші, що відповідають темі уроку і будуть використані на ньому;
- підібрати прислів'я, приказки, загадки, скоромовки;
- підготуватись до перевірки домашнього завдання у однокласників.

Цікавою формою виконання домашнього завдання є **групові завдання**. Для цього необхідно об'єднати школярів у групи по 2, 3 і 4 чоловіка, причому, щоб ця форма роботи мала позитивні результати, під час комплектування мікроколективів треба врахувати взаємну симпатію і прихильність дітей. Ще одна важлива вимога: об'єднувати слід дітей різного рівня готовності до роботи – високого і середнього; середнього і низького.

Необхідно, щоб діти усвідомили: при груповій формі виконання домашнього завдання відповідальність за результати роботи несуть усі члени мікро колективу, виконувати слід не тільки свою частину завдання, а, при потребі, допомагати товаришу.

Наприклад, групі з 2-4 учнів пропоную:

- підготувати для всього класу словниковий (математичний) диктант;
- скласти кілька простих задач різного виду для усної лічби;
- підібрати мовний матеріал для відпрацювання нового правила.

Поступово, від класу до класу, створюються дедалі кращі умови для організації групового виконання домашніх завдань.

Коли діти вже виробили певну самостійність мислення (у 3-4 класах) можна застосовувати такий вид роботи, як **конструювання домашніх завдань**. Відповідну роботу з молодшими школярами найпростіше починати на матеріалі повторення чи закріплення. Оскільки в завданнях, що готуються до сприймання нового чи розвивають творчі здібності, діти, як правило, орієнтуються значно гірше. Матеріалом для конструювання може бути сторінка підручника, над якою працювали на уроці: пропонуємо самостійно визначити д.з., або більш складний варіант – розробити д.з. з мови чи з математики, аналогічне до того, яке виконували у класі. У цьому випадку школяр не зможе обійтись готовими вправами і самостійно складатиме інші, потім розв'язуватиме їх, що ясна річ, справа не проста.

З великою відповідальністю молодші школярі ставляться до **домашніх завдань тривалих за строком виконання**. Їх задають на значний проміжок часу (1-3 тижні), а учень самостійно визначає зручний для себе темп виконання. Наприклад:

- самостійно вивчи новий матеріал (перед опрацюванням чергової теми) щоб пояснити його товаришам;
- добери певні відомості з додаткових джерел, щоб використати їх на уроці.

Щоб спонукати клас до інтенсивної роботи можна використовувати **періодичне звільнення від домашнього завдання**. Іноколи на початку уроку можна повідомити, що той, хто виконає на уроці обов'язкове і додаткове завдання, домашнє завдання не отримає.

Наші успіхи

Література

1. Тягур Р.С. Ефективність системи диференційованого навчання // Поч. шк. – 1992. – №11-12. – С. 25–39.
2. Тягур Р.С. Внутрішньокласна диференціація // Поч. шк. – 1993. – №11. – С. 61.
3. Кубрак В.І., Дроб'язко П.І. Диференційоване навчання в початкових класах // Пед. і психол. – 1994. – №2(3). – С. 71–76.
4. Кравець Н.П. Організація роботи груп учнів в умовах внутрішньокласного диференційованого навчання // Поч. шк. – 1993. – №5–6. – С. 49–51.
5. Заперченко Н. Диференційований підхід до навчання // Поч. шк. – 2000. – №5. – С. 10–12.
6. Дубинчук О.С. Диференційоване навчання: сподівання, реалії, проблеми // Поч. шк. – 1994. – № . – С. 10–14.
7. Братанки О. Реалізація диференційованого навчання в умовах комбінованого уроку // Рідна школа. – 2000. – №11. – С. 49–52.
8. Логачевська С.П. Дійти до кожного учня – К.:Радянська школа, 1990
9. Логачевська С.П. Диференціація у звичайному класі.: - К., 1998
10. Логачевська С.П. Диференціація – одна із форм інтерактивного навчання молодших школярів //Поч. шк. – 2006. – С18-23